

Dráma és nyelvtanítás

Vatai Éva

A dráma mint „interkulturális segédeszköz” a nyelvi órán

Amellett, hogy rendszeresen alkalmazok dramatikus eszközöket középiskolai óráim során, évek óta hangsúlyozom külföldön is a dramatikus módszerekkel történő nyelvtanítás fontosságát. Franciaországban általában az a feladat, hogy külföldieket okítsak francia nyelvre dramatikus eszközökkel, más országokban – Olaszország, Hollandia, Spanyolország – pedig az, hogy ottani nyelvtanárokat tanítsak meg „drámásan” gondolkodni.

Ezek a több napos kurzusok az alábbi résztvevőknek szólnak:

- a módszereikben megújulni kívánó franciatanároknak (igen erős az érdeklődés az új-latin nyelvterületeken, de az elmúlt években több megbízást kaptam a módszertanában „vaskalapos” Hollandiából is, ahol a tanár nem szokott eltérni a központilag kijelölt programtól), kiemelten a dramatikus módszerek iránt különösen nagy érdeklődést mutató amerikai franciatanároknak;
- a kommunikatív módszereket kedvelő fiataloknak, akik gyorsan és hatékonyan akarnak idegen nyelvet tanulni;
- a francia mint idegen nyelv tanítását Magyarországon vállaló „friss diplomás” francia oktatóknak, akiknek az lenne a feladatuk, hogy célnyelven „beszéltessek a gimnazistákat”, de az egyetemről kijöve világosan érzékelik, hogy az ott megszerzett – nagyrészt elméleti – tudás ehhez nem elég.

Ennek a külföldi felnőttekből álló publikumnak még két közös tulajdonsága van:

- francia nyelvet akar tanulni vagy tanítani;
- szereti a színházat – és sokan közülük művelik is.

Érdekes módon soha nem kaptam megbízást ehhez hasonló kurzusra a magyar felsőoktatási intézmények részéről. De ez persze azt is jelentheti, hogy sok arrafelé a jó szakember. Viszont az egyetemistáknak a dráma és nyelvtanítás területéről írt szakdolgozataival rendre megtalálnak, melyeket én nagy lelkesedéssel javítok ki.

A dráma természetesen mindig a hatékony nyelvtanítást szolgálja, de nagyon gyakran nem marad meg egy jó nyelvi óra szintjén: feszültségeket hoz felszínre, érzelmeket kavargat fel, a mindennapnál mélyebb személyes kapcsolatokat stimulál.

A Les Triplettes de Belleville híres Attila Marcel-dalával kapcsolatban a férfi-agresszió kitétt nők problémáit jártuk körül. Az órát megható reflexiók zárták:

- egy amerikai férfi megrendülten mesélte el, hogy mint hivatásos családsegítő gyakran találkozik hasonló esetekkel az illegális bevándorlók világában, s milyen kiszolgáltatottak a társadalmi és jogi védőháló nélkül létező nők, akiknek a jog nem nyújt semmiféle fedezetet;
- egy amerikai nő az óra végén arról beszélt, hogy egy vallási közösségben nőtt fel, s gyermekkorában milyen abúzusoknak volt kitéve, s hogy menekült el ezek elől.

Gyakran a különböző nemzetiségek kapcsán rejtett konfliktusokat hoz elő a dráma, amelyek az udvarias társalgás szintjén nem jelennek meg:

- a World Trade Center elleni merénylettel kapcsolatos drámaóra során egy szerb egyetemista megtapsolta a WTC lerombolását – játékon kívül;
- külső kezelésre szorult, amikor erős indulatok csaptak össze mexikói és amerikai egyetemisták között a globalizációt jelképező McDonald's témája kapcsán.

Ezen a nevezetes órán jelen volt épp egy francia tanárjelöltem, s az óra után szememre vetette: miért hagyom, hogy indulatok korbácsolódjanak fel, mikor békésen beszélgethetnénk szokványos témákról, rizikó nélkül. Megéri-e a „tűzzel játszani”?

- Hogyan értékelted az órában résztvevők aktivitását? – kérdeztem.
- Nem vettem észre, hogy valaki kívül maradt volna.
- De hisz ez lenne a kommunikáció központú nyelvi óra célja!

A drámaóra melletti érveim a következők voltak: mindenki folyamatosan részt vett, bár sokszor olyan heves közlésvággyal, hogy a hibák javítására sem volt lehetőség.

A részvétel persze nem azt jelenti, hogy mindenki folyamatosan beszél – aktív hallgatással is el lehet érni egyéni fejlődést – például szövegértés terén. Az óra kommunikatív értéke magas, de nyelvtani értéke két-

ségtelenül alacsonyabb. És a válaszokat kezelni, a beszélgetést vezetni kell, vagyis intenzívebb tanári jelenlétet igényel.

Én, mint nyelvtanár, hadd tegyem le a voksom a kommunikativitás mellett, majd más órákon kijavíthatom a nyelvtani hibáikat. Az idegen nyelvi drámaóra nem „javító” óra!

Nekem is volt hozzá egy kérdésem:

– Tapasztalta-e, hogy a feszültségek nem voltak „kijátszva-kibeszélve”, s valaki sérülten távozott az óráról?

Nemleges válasza után nagy kő esett le a szívemről: mint drámatanár megtanultam órán és játékon belül kezelni a konfliktusokat. (Ni csak, többet tudok, mint egy politikus!?)

Természetesen a tanárt is érhetik meglepetések a dramatikus módszerek használata közben:

- egyes nemzetek diákjai (dél-kelet ázsiaiak) nehezen nyílnak, a játékba csak lassan-lassan vonódnak be, hihetetlen türelem szükségeltetik, ha velük dolgozunk (Hongkongban volt szerencsém látni, hogy náluk a kreativitásnak más az értéke, mint Európában);
- bemutató körnél nemzetenként eltérő információkat szolgáltatnak ki magukról (pl. az amerikaiak a három alapinformáció között olykor szükségesnek tartják elmondani szexuális irányultságukat).

Még egy fontos dolog az idegen nyelvi drámaórákkal kapcsolatban – nem szabad többet képzelni a dologról, mint ami: *egy téma kapcsán konkrét helyzetbe való ilyen vagy olyan mélységű bevonódást elősegítő, a drámai munkaformák segítségével történő közelítés, amely a másik szempontjának játékon belüli megtapasztalására ad lehetőséget. Emocionálisan segíti a kommunikációt, a gondolatok és érzelmek megfogalmazását.*

A tanulási folyamatban ott – és csakis ott – kell használni, ahol pedagógiailag megfelelően indokolható: nem új nyelvtani ismeret bevezetéséhez, hanem a nyelvi mélyítés szakaszában, gyakorló óráként. És itt csodákra képes, mert segítségével tartós kommunikációs gátak is leküzdhetők!

Egy avignoni kurzusom során együtt dolgoztam egy amerikai férfival, aki húsz éve franciatanár. Az utóbbi években azért veszítette el hitét munkájában, mert úgy érezte, nem tud már érzelmi kapcsolatot teremteni diákjaival, mert az oktatás folyamata látványosan leszűkült a tanulandó tartalmak gépies átadására. A dráma fő erénye – megfogalmazása szerint – ezeknek az *érzelmi csatornáknak* a megnyitása. Szívemből beszélt.

Drámás eszközök a nyelvi órán

– kezdőknek és haladóknak –

A francia-magyar kétnyelvű tagozat tanulói három éven keresztül évi 18 órában tanulják a dráma tantárgyat, amiből aztán sokan közülük dráma érettségit tesznek. A bokros színház- és drámatörténeti, színház- és drámaelméleti, valamint a színházi műfajokat érintő tananyagból merítem néha a nyelvi drámaórák témáját – kettős céllal: célnyelvet gyakorlunk, s más irányból is megközelíthetjük valamely színháztörténeti korszak, egy-egy dráma jellemzőit, illetve mélyebben leáshatunk azokban. Az itt vázolt, főként laza helyzetgyakorlatokból álló nyelvi drámaóra haladó nyelvi csoportnak szól, amely

- túl van 900 célnyelvi órán,
- olvasta Shakespeare Romeo és Júlia című művét.

ROMEO ÉS JÚLIA

(drámaóra, 90 perc)

Előző órai anyag: Shakespeare dramaturgiája

- a közönség összetételének és a színpad tereinek hatása (díszlettelén hármast osztású színpad, a heterogén közönség igényeit kielégítő hosszú előadás)

Megbeszélés

A cselekményen belül milyen eszközökkel tartja fenn az izgalmat Shakespeare?

- belső összeütközések, érdekkülönbségek, szóváltások, izgalmas drámai pontok, jól adagolt halálesetek

Kiscsoportos improvizáció

Tanúskodnak Verona lakói: meséljétek el, mit tudtok a lenti halálesetekről?

- Mercutio, Tybalt, Paris, Romeo, Júlia, Romeo anyja

Tablók

A drámából tetszőleges összeütközéseket írok fel papírdarabokra, s előre figyelmeztetem a kiscsoportokat, hogy a jelenetet elindíthatom, illetve szereplőit megszólaltathatom. Összeütközés:

- a Capulet-Montague család szolgálói között
- Tybalt és Capulet között a bálban: Tybalt felismeri hangjáról Romeot, de Capulet nem akar botrányt
- Mercutio és Romeo között: Mercutio számon kéri Romeótól, miért nem párbajozik az őt sértegető Tybalttal
- Mercutio és Tybalt között: a két család két képviselője gúnyolja egymást
- Romeó és Tybalt között: Tybalt megölte a barátját
- Paris és Romeó között a kriptá előtt: ki az oka Júlia halálának?
- Lőrinc barát és Júlia között: Júlia halott férje után akar menni.

„Ilyen koromban – jól emlékszem – én is / Anyád voltam már.”¹¹

- Összeütközés Júlia és a szülei között: – a szülők bejelentik, hogy Paris herceggel tervezett esküvőjét előre hozzák, ily módon próbálván felvidítani a Tybalt halála miatt vigasztalhatatlannak tűnő Júliát. Júlia nem akar hozzámenni Parishoz, hiszen Romeot szereti, s az ő felesége. Vigyázat! Júliának nem szabad elárulnia, hogy ő férje, Romeo száműzése miatt esett kétségbe). A beszélgetés anya és lánya között zajlik

Az óra további része egy olyan fantáziajáték, amely során szabadon mozoghatunk a shakespeare-i dráma keretei között, a már meglévő szereplők szerepeltetésével kiaknázzhatjuk a történetben rejlő további dramaturgiai lehetőségeket.

Egy rendező rémálma

A jelenlegi cselekmény kimenetelének megtartásával milyen „csavarintásokat” tehetett volna bele Shakespeare a történetbe, hogy az még szövevényesebb, még bonyolultabb legyen, s nézőit még legalább még egy órán át lekösse? A tanár – ha kevésbé kreatív osztállyal van dolga – vihet be (és kioszthat a csoportoknak) néhány papírra írt ötletet. A forma: némajáték – a többiek elmesélik, mit láttak.

Néhány ötlet:

- a patikus nem ad mérget Romeonak, hiszen azt a törvény bünteti Mantovában
- Júlia ébredéskor Parist találja a kriptában
- a dajka beleszeret Lőrinc barátba
- Lőrinc barát tovább marad a kriptában, s próbálja meggyőzni Júliát arról, hogy Romeo nélkül is érdemes élni

PASSÉ COMPOSÉ

A két tanítási nyelvű rendszerben a francia nyelvet szeptemberben kezdő osztály október végén sajátítja el az első múlt idejű igefajtát, a **passé composé**t. Ennek a magyarban leginkább – de nem feltétlenül – az igekötős múlt idejű ige a megfelelője, amely jelölhet befejezettséget, lezártságot, eredményességet.

Ha ennek bonyolult képzését (*a segédige helyes kiválasztása, rendhagyó participe passé alakok biztos képzése stb.*) és pontos használatát nem tanulják meg, akkor nehéz lenne továbblépni más, összetett igeformák felé. Sokan vallják, hogy a **passé composé** használata csak az **imparfait** elsajátításával párhuzamosan válik érvényessé. Tapasztalataim ezt nem támasztják alá: véleményem szerint elegendő a folyamatos múlt említése, de használata kikerülhet a jól választott példák és a körültekintően ajánlott mintagyakorlatok segítségével.

Az alábbiakban olyan „drámás” játékokat és gyakorlatokat ajánlok, amely a **passé composé** használatát teszik mechanikussá. Az itt leírt játékok, gyakorlatok 150-160 óra nyelvtanulás után alkalmazhatók.

Újrajátszás

A gyakorlat nagyon egyszerű, s azon alapul, hogy a tanár egyszerű, újrajátszható, 8-10 elemből álló akciósort hajt végre, s azt elmesélteti a fiatalokkal. Ismétlésre is van lehetőség a nyelvtani személyek változtatásával (*ő, ön, te*).

- kimegyek az osztályból, bekopogok, belépek a terembe, odamegyek valakihez, megsimogatom a fejét, a táblához megyek, tüszentek, beszélni kezdek stb.

¹¹ Mészöly Dezső fordításában.

Találkozás szemtanúkkal

Párban dolgoztatjuk a tanulókat. Megkérjük a párokat, hogy egy találkozás kapcsán némajátékban egyszerű – 4-5 elemből álló – mozgatsort hozzanak létre. A mozgatsor pontos és visszajátszható legyen! A többiekkel elmeséltjük, mit láttak. Jó emlékezetfejlesztő nyelvi játék.

Kellékek

A tanár a térben egyszerű tárgyakat helyez el. Ezek a tárgyak mutatják a megelőző cselekménysor eredményét. Ezt a képzeletbeli cselekménysort kell rekonstruálni a fiataloknak. Például:

- felborított szék, újság a földön
- üres üveg, vízzel teli pohár
- egy félbe maradt szó a táblán

Játék versekkel és filmekkel

Jacques Prévert hallatlanul egyszerű versei (pl. a Reggeli című verse), Chaplin és Buster Keaton pergő cselekményű némafilmjei kimeríthetetlen tárházat képezik a **passé composé** használatát elmélyítő gyakorlatoknak, játékoknak.

Egy kis „szakértősködés”

Gyakran játszom tanítványaimmal a Lingva Kiadó szakértőit. Erre akkor van leginkább szükség, amikor egy nagyobb nyelvtani anyag összefoglalásához érkezünk, és szükség van a végső rendszerezésre. A **passé composé** elég terjedelmes anyag, s mielőtt elsajátítottunk könyvelnénk el, egy nagy állami megrendelésnek teszünk eleget: egy 14-15 éves fiataloknak szóló nyelvtankönyvnek kell megírunk a **passé composé** című fejezetét.

A fejezetnek

- logikusan felépítettnek,
- a téma minden problémájára kitérőnek,
- frappáns példákkal ellátottnak,
- figyelem felkeltőnek, ezzel együtt vizuálisan minden igényt kielégítőnek kell lennie.

Ezzel a közös munkával zárul a **passé composé**ra vonatkozó drámaközeli játékok sora. Kreatív, játékos, és új aspektust kínál a fiataloknak: a félelemkeltő nyelvtani szabályokra felülről is lehet nézni!

Beavatás a Trafóban

Kaposi László

Diákok ülnek jobbra a Trafó stúdiójának néhány, kissé hevenyészetten berakott széksorán, 2008. október 17-én. A szervezők azt ígérik, hogy „beavatnak a kortárs művészeti „beavatás” világába”. Hogy a programban többek között lesznek beszélgetések, előadások a színházi, táncszínházi „beavatásról” – a kortárs művészeti programokhoz kapcsolódó oktatási programok formáiról, céljairól és lehetőségeiről...

Van hely bőven. Rajtuk kívül néhány tanár, egy-két színházi, talán egy újságíró is – szervezők majdnem annyian, mint a felnőtt résztvevők. Fülke a szinkrontolmácsnak – akkora térben, ahol a suttogást is hallani lehet. Kapjuk a rádiós fejhallgatót, de furcsa sztereóhatás működik: fel sem kell tenni azt, a terem felében így is lehet a tolmácsot is hallani. Mintha a technikai apparátus nagyobb térre, például egy színházteremre készült volna, ahol van esetleg külön légtér (egy másik szoba) a tolmácsnak.

Előadók: azok, akiket meghívtak előadni a szervezők – hogy milyen alapon válogattak, ez sajnos nem derül ki, még pár óra múltán sem. Sőt, ez ügyben előadóról előadóra váltva egyre bizonytalanabb lehet a vendég: annak, aki most éppen beszél, annak mi köze van a beavatáshoz? És egyáltalán van-e köze valamiféle beavatáshoz? Mi köze, vagy van-e köze – példának okáért – a színházi beavatáshoz? Néha a kérdést sajnos még keményebben kellett megfogalmazni, és nem belső késztetésből: tudja-e egyáltalán az előadó, hogy miről van itt szó, van-e valamilyen nézete, képe, gondolata a beavatás kapcsán?

A meghívásokról bizalmas információ: Honti György, aki elég régóta – amióta színészként találkozott ezzel Ruszt József színházában – foglalkozik beavató színházzal, ajánlkozott a szervezőknél, de nem kértek tőle előadást. Hívtak viszont német képzőművészeti projektfelelőst, angol táncos szolgáltató műintézmény titkárát (valami ilyesmi lehetett a lendületes fiatal hölgy munkája, avagy projektfelelős lehetett ő is... a projekt varázsszó volt ezen a délelőttön – ennyiszor csak a mágiában fordulhat elő). Délutánra pe-